

Het beste van Nederland

In de filantropie is een verschuiving gaande. Gevers tonen grotere betrokkenheid bij het goede doel en daarmee een zakelijker blik: wat gebeurt er met hun geld? Verder begeven ze zich al meer op het terrein van de overheid. Is dat wenselijk?

Door Rob de Lange • Illustraties: Jacob Stead

Het is een gevarieerd gezelschap dat zich op een zaterdagmiddag in oktober heeft verzameld in de Westerkerk in Amsterdam. Ja, er lopen veel grijzende keurige dames en heren rond, maar niet zij wekken zozeer verbazing. Wel Decham; veertien jaar oud is hij en hij twijfelt nog of hij piloot of astronaut wil worden. Of Elisa, zelfverzekerd en met een eigenwijs brilletje op: 'Mijn vader en moeder zijn hartstikke lief, maar laagopgeleid. Het diploma dat ik haalde was het eerste van onze hele familie.'

Ze wil diergeneeskunde studeren. Elisa haalde haar diploma aan de IMC Weekendschool. Tijdens de bijeenkomst in de Westerkerk werd het twintigjarig jubileum van deze organisatie gevierd. De Weekendscholen bereiken wekelijks inmiddels meer dan 2400 kinderen uit achterstandsmilieus, voornamelijk van allochtone afkomst. Ze werken samen met meer dan 5000 gastdocenten en

ze krijgen een jaarlijkse bijdrage uit filantropische instellingen van zo'n 4 miljoen euro. In de Weekendscholen maken kinderen in het weekend kennis met verschillende vakgebieden. Die middag doen ze achter elkaar hun verhaal: de beginnende brandweerman, apothekersassistent, ICT'er of aanstormende violist. Hun intense blijdschap over sociale verheffing en verwezenlijking van ambities werkt zichtbaar ontroerend op de honderden aanwezigen. Zelfs het jarenlang zorgvuldig opgebouwde schild van journalistieke scepsis vertoont deze zaterdagmiddag barsten bij deze FD-redacteur.

Goede werken in stilte

Lana uit Syrië vertelt in vloeiend Nederlands haar roeping te hebben gevonden. Ze wordt architect, dat staat vast. Heel even vertoont het applaus in het huis van God een lichte hapering, als Lana vertelt later vooral moskeeën te willen bouwen. Glimmend van tevredenheid betreedt de bekende advocaat Peter Plasman het podium. Naast

hem de 21-jarige Deveny. Tien jaar geleden ontmoetten ze elkaar als leraar en leerling. Plasman nam de klas mee naar een rechtszaak. Na afloop wist Deveny het zeker: dat wilde zij ook. Plasman begeleidde haar tien jaar lang en haar droom komt uit. Ze is hard op weg strafadvocaat te worden.

IMC Weekendschool is mede opgericht door Rob Defares, miljardair geworden dankzij zijn Handelshuis IMC, een van 's werelds meest gerenommeerde bedrijven voor 'high frequency trading', oftewel flitshandel. Zo iemand praat vast graag over het succes van zijn goede doel, zou je denken.

Mis.

'Ik hoop dat u begrip hebt voor mijn overweging u niet te woord te staan', antwoordt hij vriendelijk als het FD hem na afloop aanschiet. Defares staat niet alleen. Het diep calvinistische adagium 'goede werken verricht een mens in stilte' is in vermogende kringen springlevend.

Andere naamgevers, gevraagd voor een interview, volgden zijn

Via de IMC Weekendschool krijgen kinderen uit achterstandsgesinnen de mogelijkheid kennis te maken met allerlei vakgebieden.

voorbeeld, onder wie de familie Van Vliet. Na de verkoop van hedgefonds Transtred aan Robeco in 2007 startte de familie met Adesium, een fonds dat jaarlijks 18 miljoen euro schenkt aan onder meer voedselbanken, gehandicapten-sport en onderzoeksjournalistiek.

Wie eveneens voor de eer bedankten waren de telgen uit het geslacht De Rijcke, vermogend geworden door de verkoop in 2002 van de drogisterijketen Kruidvat, de parfumerieketen ICI Paris XL en het supermarktconcern Groenwoudt. Met een deel van het vermogen stichtten ze de Augeo Foundation. Het fonds richt zich op het lot van kinderen. In filantropenkringen wordt graag, maar wellicht met enige overdrijving, gezegd dat Augeo meer geld besteedt aan bestrijding van kindermishandeling en huiselijk geweld dan de hele Nederlandse overheid bij elkaar.

The Giving Pledge

Een uitzondering vormt Job Dura, in het dagelijkse leven ceo van bouwbedrijf Dura Vermeer en daarnaast voorzitter van de Stichting Job Dura Fonds, vernoemd naar zijn grootvader. Het fonds heeft als doel 'de Rotterdamse bebouwde omgeving te versterken'.

Dura herkent de terughoudendheid. 'Het hoort bij Nederland om enigszins in de anonimiteit te willen opereren.' Maar, ziet hij, er verandert ook wat. 'Het belang van filantropie in de maatschappij neemt om verschillende redenen toe. De vermogens worden groter en onder druk van de jonge bestuurders bij de liefdadigheidsfondsen is bij de keuze voor projecten meer oog voor zowel sociaal als financieel rendement, in plaats van zomaar geld weg te geven. Het

FILANTROPIE

Het begrip filantropie is afkomstig uit het Grieks en betekent zoveel als liefde voor de mens.

In deze tijd kent het goede doel vele gezichten. Je kunt ruwweg onderscheid maken tussen **geldwervende fondsen, vermogensfondsen en hybride fondsen, die daartussenin zitten.**

Er zijn zo'n **1600 geldwervende instellingen in Nederland. Zij halen geld op bij donateurs en geven dat weer uit. Dit zijn bijvoorbeeld KWF en Het Rode Kruis.**

Daarnaast zijn er naar schatting **2150 vermogensfondsen. Zij besteden alleen uit hun vermogen of uit de opbrengst van dat vermogen. Dit zijn vaak familiefondsen (denk aan de Van den Ende Foundation of de fondsen van de Brenninkmeijers). Ook een bedrijfsfonds (ofte wel 'corporate foundation') is vaak een vermogensfonds. Er zijn zo'n 80 bedrijfsfondsen actief.**

Hybride fondsen hebben inkomsten uit fondsenwerving én uit vermogen. Onder meer het Oranjefonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds zijn mengvormen.

onderscheid tussen sponsoring en investering vervaagt op die manier. Bovendien zoeken we nadrukkelijker de samenwerking met de overheid.'

Edwin Venema, tot voor kort hoofdredacteur van De Dikke Blauwe, een onafhankelijk platform over filantropie, heeft de schroom bij rijke landgenoten aan den lijve meegemaakt. In 2016 probeerde hij onder de naam De Blauwe Belofte een poldervariant van The Giving Pledge in Nederland te introduceren: het Amerikaanse voorbeeld waar in de VS inmiddels meer dan 150 miljardairs (denk aan Bill Gates en Warren Buffett) zich bij hebben

aangesloten. Zij committeren zich aan het schenken van grote delen van hun vermogen aan een goed doel. Zo'n sympathiek voornemen moest in de ogen van Venema ook in Nederland kunnen aanslaan. Weinig mensen zullen echter van De Blauwe Belofte hebben gehoord. Het initiatief is nooit van de grond gekomen. 'Nederlanders zijn bang als patser te worden neergezet', zegt hij daarover, 'of hebben geen zin in eindeloze hoeveelheden bedelbrieven van goede doelen.'

Johnny de Mol en Lesbos

Toch is er langzaam maar zeker een kentering waarneembaar. Er staat een groep nieuwe filantropen op die meer op de voorgrond treedt. Denk aan nieuwe rijken, zoals Johnny de Mol, die zich sterk maakt voor vluchtelingen op Lesbos, of Shane Kluivert, die

zielige dieren wil redden. Zie ook de zes jonge filantropen op de volgende pagina's, die bijvoorbeeld zelf een fonds oprichtten. Zij zijn juist zeer betrokken bij de doelen die ze steunen. Ze vinden geen aansluiting bij de grote, bestaande fondsen, waarvan ze het idee hebben dat daar veel aan de strijkstok blijft hangen. Ze bedrijven een soort 'flitsfilantropie': geld zo snel mogelijk op de juiste plek krijgen. Ook bij de traditionele familiebedrijfsfondsen is een verandering zichtbaar. Jongere nazaten die het roer overnemen kijken met een ondernemender blik naar het beheer van het vermogen. Sociale impact is een voorwaarde, maar het behalen van rendement mag ook, zo is de gedachte.

Geert Reyners is vermogensmanager bij Rabobank Rijk van Nijmegen. Hij begeleidt zo'n honderd rijke families met meer

Jongere gevers kijken zakelijker naar filantropie.

dan 1 miljoen vermogen. Hun aantal groeit. 'Ieder jaar komen er klanten bij.' Hij denkt te weten waarom: 'Vroeger gaven mensen in hun testament geld weg aan het Rode Kruis of Artsen zonder Grenzen. Tegenwoordig wordt in een nalatenschap vaak de eis opgenomen een fonds op te richten.' Ook Reyners ziet de verzakelijking: 'Jonge mensen hebben een grotere betrokkenheid, zitten dichtter op de projecten, mede vanuit de wens transparant te zijn en de behoefte identiteit te geven aan het doel waarin ze investeren.'

Samen met de overheid

De nieuwe bedrijfsmatige aanpak heeft nog een ander gezicht gekregen, een polderoplossing op hoog niveau. Het is een initiatief van onder anderen oud-premier Jan Peter Balkenende en Steven van Eijck (oud-staatssecretaris Financiën, tegenwoordig onder meer directeur van RAI).

Van Eijck wist het kabinet en vertegenwoordigers van particuliere fondsen om de tafel te krijgen. Alle grote namen kwamen: de familie Brenninkmeijer (doneert via diverse stichtingen jaarlijks zo'n 100 miljoen euro), Jos van Tilburg (met zijn G-Star Foundation schenkt hij voor ruim 2 miljoen euro per jaar aan goede doelen), Paul Baan (Baan Company, geeft met de Noaber Foundation 3 miljoen euro per jaar weg) en Pieter de Rijcke (onder andere Kruidvat en met de Augeo Foundation goed voor bijna 3 miljoen euro geefgeld).

Die gesprekken leidden tot onder meer de oprichting van de Maatschappelijke Alliantie, een bestuurlijk vehikel dat namens zo'n 250 bedrijfs- en familiefondsen opereert met als doel te 'werken aan een betere samenleving door fondsen, bedrijven en de overheid

DE MILLENNIAL WIL MEER DAN OESTERS EN CHAMPAGNE

Jongeren willen graag iets goeds doen voor de wereld. Maar niet zonder dat ze er zelf ook iets van leren.

Wie jong is, hoort 'iets' goeds te doen, althans, in bepaalde kringen is dat de norm. Bij de millennials speelt hun hele leven zich af op sociale media, dus daar dienen ze regelmatig blij te geven van hun betrokkenheid bij misstanden. 'Ik zie het bij mijn dochter van 20', vertelt Renée Steenberg. 'Op festivals is het prima om naar leuke muziek te luisteren, maar dan post je wel een selfie in het kraampje van Amnesty International. "Do the right thing" is ook het motto van Generation Z, tot 23 jaar. Het maatschappelijk bewustzijn onder deze groepen is gegroeid.'

Steenbergen, tot voor kort research fellow Mecenatstudies aan de Universiteit Utrecht, onderzocht het geefgedrag van jongeren van 23 tot en met 38 jaar. De resultaten worden volgend jaar maart gepresenteerd in Utrecht op de tweede Dag van het Mecenat, maar ze geeft nu vast een sneakpreview. Klimaatverandering en het redden van het milieu staan nummer één bij jongeren.

Tamelijk populair bij hoogopgeleiden is het lidmaatschap van een jongerencirkel van een van de culturele instellingen, zoals Young Stedelijk, Rijks-

extra of Club Foam. Dat kost zo tussen de 150 en 500 euro per jaar, maar het is de bedoeling van deze geefcirkels de jongeren klaar te stomen voor het echte werk en ze, zodra ze meer gaan verdienen en boven de 40 zijn, te promoveren naar een duurere mecenaatcirkel.

Steenbergen: 'Maar of dat ook gaat gebeuren en het grote gevers worden, is de vraag. Uit casestudies blijkt dat ze liever niet overstappen naar een andere cirkel, en ze willen ook niet méér betalen. Dit zijn veredelde vriendenkringen, alleen wat duurder en exclusiever. Een keer per jaar een gala en een borrel vinden ze niet genoeg.'

Steenbergen heeft de afhakers gevraagd waarom zij hun lidmaatschap opzegden. Veelal gaven ze praktische redenen, zoals 'geen tijd', of 'verhuisd'. Maar sommigen zeiden

dat de cirkel niet aan hun verwachtingen voldeed. 'Ze leerden er niet genoeg van', vertelt Steenberg.

Dat is een veelzeggend antwoord. De hoogopgeleide jongeren van nu komen lang niet allemaal uit milieus waar operas en museumbezoek vanzelfsprekend waren. Zijzelf vinden dat vaak een gemis. 'Cultuur hoort bij een goed leven. Bij een bepaald opleidings- en inkomensniveau kun je niet een totale cultuurbaar zijn.'

De redenen zich aan te melden waren driedelig, aldus Steenberg. 'Ze moesten er iets van opsteken, het moest sociaal interessant zijn, ook voor hun loopbaan, en er moest een "klik" zijn met de andere leden. Zo'n cirkel is juist in die leeftijdsgroep ook een soort relatemarkt.'

Steenbergen hoopt dat de culturele instellingen hier lering uit trekken en hun jonge donoren meer inhoud en vooral diepgang bieden. 'Erg innovatief zijn die jongerenkringen nog niet. Ze zijn vaak een kopie van de cirkels voor ouderen. Mijn onderzoek laat zien dat het voor young professionals beter is meer nadruk te leggen op verwerven van kennis.' — Hilda Bouma

'Nederlanders zijn bang als patser te worden neergezet en ze willen geen bedelbrieven'

Filantropen kunnen helpen op terreinen waar de overheid gaten laat vallen. Maar is dat wenselijk?

bij elkaar te brengen en gezamenlijk de impact van maatschappelijke initiatieven te vergroten'.

Job Dura zit in de raad van advies van de Alliantie: 'Samen kunnen we gericht werken en zorgen dat projecten voor langere tijd zijn gewaarborgd. Het is ook onze verantwoordelijkheid de behoefte van de overheid te kennen. Het zou mooi zijn als de wethouder een wenselijkste heeft en dat wij voor een deel kunnen bijdragen.' De Alliantie werkt bijvoorbeeld met bijna alle ministeries aan investeringen in onder meer scholings- en integratieprogramma's.

De inspanningen van de Maatschappelijke Alliantie zijn kenmerkend voor de nieuwe koers die goede doelen zijn ingeslagen; ze betreden zelfbewuster het publieke domein. De Weekendschool doet dat met 'IMC Basis'. Met instemming van het ministerie voor Onderwijs krijgen op twintig scholen in het reguliere basisonderwijs de leerlingen in groep 7 en 8 drie uur les volgens de weekend-schoolmethode. De Inspectie, zo is afgesproken, knijpt een oogje

toe als de lessen in strijd zijn met bepaalde regelgeving.

Een nieuwe loot aan de filantropieboom is de Social Impact Bond (SIB). Het is een investering met naast een maatschappelijke impact een financieel rendement. In Veldhoven worden statushouders in de bijstand ermee aan werk geholpen. De besparing op bijstandsuitkeringen vormt het rendement. De eerste resultaten zijn opmerkelijk. Met een zakelijker aanpak heeft na korte tijd zelfs de helft van de moeilijkst bemiddelbare groepen (Somaliërs, Eritreeërs) een baan gevonden.

Activistische filantropie

Als het aan Aart-Jan de Geus ligt gaat de invloed van filantropie nóg een stap verder. De oud-CDA-politicus en minister is nu voorzitter van de prestigieuze denktank en filantropische Bertelmanns Stifting. Hij sprak afgelopen oktober in de Grote Kerk in Den Haag. Door de aanwezige vertegenwoordigers van grote familiefondsen trok een lichte siddering toen De Geus de titel van zijn lezing uitsprak: 'Kan

filantropie de democratie redden?' 'We hebben meer financieel vermogen dan ooit. We hebben de techniek en de infrastructuur om meer dan ooit internationaal samen te werken. De meeste stichtingen hebben de vrijheid hun eigen agenda te stellen. We kijken meer naar de lange termijn. We werken meer samen met actoren buiten de stichtingswereld. En op deze weg moeten we doorgaan. Geen tijd te verliezen!'

Hij spoorde zijn gehoor aan zich activistischer op te stellen: 'Filantropie is in de 21ste eeuw aangekomen op een punt dat we kleur moeten bekennen ten opzichte van democratie, en niet moeten aarzelen om aan verbetering van maatschappelijke systemen bij te dragen. Filantropie kan de westerse democratie niet redden van alle kwalen. Maar filantropie kan een rol spelen die de politiek zelf niet spelen kan als het gaat om steun aan burgers en instellingen die de dupe worden van autocratie en populisme.'

Maar wat nu als deze populistten besluiten zich eveneens te laten financieren door fondsen? Zoals Steve Bannon, voormalig adviseur van president Trump, nu probeert met zijn denktank The Movement, waarmee hij een 'tectonische plaatverschuiving in Europa' te weeg wil brengen. De Geus moest het antwoord schuldig blijven.

Niet iedereen staat dan ook te juichen bij de opkomst van 'filantrokapitalisme'. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) waarschuwde onlangs voor negatieve gevolgen van de verstrengeling tussen overheid en grote sommen geefgeld.

Een van de opstellers, Willem Trommel, hoogleraar beleids- en bestuurswetenschappen aan de

Vrije Universiteit van Amsterdam, legt uit waarom. 'Liefdadigheid is een belangrijke aanjager van maatschappelijke veerkracht en vernieuwing. Maar ze mag geen verlengstuk van de overheid worden.'

Volgens Trommel dreigt filantropie weg te drijven van haar oorspronkelijke motief: de liefde voor mensen. 'Een inkijkje in de actuele filantropie – inclusief nieuwe loten zoals de "social impact bonds" – laat zien dat sommige vormen de kenmerken hebben aangenomen van een bedrijfsmatig georganiseerde sector. Die zijn komen bovendrijven op de golven van drie decennia neoliberalisme. De vraag is of het wenselijk is als een klein groepje vermogenden greep krijgt op de agenda van de overheid.'

De stoel van de overheid

Voorlopig is de WRR een roepende in de woestijn. De democratie redden klinkt als een te hoog gegrepen ambitie. Maar filantropie is in Nederland ontegenzeggelijk bezig aan een opmars en kent vele verschijningsvormen. Er lijkt niet veel mis met projecten die de gaten vullen van een terugtrekkende overheid. Het is mooi honderden kinderen een toekomst te geven dankzij de Weekendschool. Het is nuttig vluchtelingen sneller een plek op de arbeidsmarkt te bieden.

En het blijft mooi in relatieve stilte dicht bij huis initiatieven te ontplooiën, zoals Stichting Job Dura voor ogen heeft. 'Ik verwacht dat de waardering voor filantropie zal toenemen. De impact wordt groter op terreinen waar de overheid hiaten laat vallen. Voorwaarde is wel dat filantropie niet op de stoel van de overheid gaat zitten en de projecten geen verkapte commerciële acties worden.' □

FEITEN EN CIJFERS FILANTROPIE

CA. 5,7 MILJARD wordt jaarlijks in totaal aan filantropie gegeven (cijfer 2015).

36%

Nederlanders geven niet alleen geld, maar ook tijd. 36% van de volwassenen is actief als vrijwilliger, gemiddeld 14,5 uur per maand.

HOEVEEL WERD GEMIDDELD GESCHONKEN DOOR GROTE GEVERS PER JAAR?

- WERKNEMERS €12.992
- ONDERNEMERS €10.349
- ERFGENAMEN €2802

83%

van alle huishoudens geeft aan goede doelen, gemiddeld €409 per jaar.